

มองผู้หญิงกับสื่อใหม่ในสังคมไทย ผ่านงานวิจัยแนวสตรีนิยมไซเบอร์

A Look at Women And New Media in Thai Society into Cyberfeminism research

หนึ่งหทัย ขอผลกลาง* วีรพงษ์ พลนิกรกิจ และนิสาชล ชำนongsri

Neunghathai Khopolklang Weerapong Polnigongit and Nisachol Chamnongsri

สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

Abstract

New media is the powerful means of bringing about social changes. This paper examines the construction and communication of representations of female in internet. Its focus lies on women living in Thailand and websites dealing with their lives. This article provides the issues around the new media's portrayal of women. From the study result found that the digital media research results are similar to traditional media research results, websites have had a great influence over women by controlling the image of women in thai society. The more technology that is created, the more unrealistic images of the women become.

Keywords: Women (ผู้หญิง); New Media (สื่อใหม่); Cyberfeminism research (งานวิจัยด้านสตรีนิยม)

บทคัดย่อ

สื่อใหม่เป็นเครื่องมืออันทรงพลังที่นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงทางสังคม บทความนี้ มุ่งสำรวจการสร้างและการสื่อสารภาพตัวแทนผู้หญิงที่ปรากฏทางอินเทอร์เน็ต โดยมุ่งศึกษาชีวิตของผู้หญิงในสังคมไทยและเว็บไซต์ของไทย ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้หญิง โดยสำรวจในประเด็นภาพของผู้หญิงในสื่อใหม่ จากการศึกษา พบว่า ผลการวิจัยในสื่อดิจิทัลไม่แตกต่างจากผลการวิจัยในสื่อดั้งเดิม กล่าวคือ เว็บไซต์มีอิทธิพลอย่างสูงต่อผู้หญิงโดยการควบคุมภาพของผู้หญิงในสังคมไทย อาจกล่าวได้ว่า ยิ่งเทคโนโลยีพัฒนาไปไกล ภาพของผู้หญิงก็ยิ่งห่างไกลจากความเป็นจริงมากขึ้น

ในสังคมปัจจุบัน อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อใหม่ (new media) ที่ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และการสื่อสาร ทำให้เกิดการเปลี่ยนศูนย์กลางของสังคมที่แต่เดิมอยู่ที่เครือข่ายสื่อกระจายเสียง ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรทัศน์ มาสู่เครือข่ายคอมพิวเตอร์ เครือข่ายหลักที่อุดมไปด้วยข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้สังคมก้าวสู่ความเป็นสังคมดิจิทัล (digital society) ที่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสื่อสารในชีวิตประจำวันเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทั้งด้านการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร การเป็นกลไกขององค์กรธุรกิจ หน่วยงานราชการ และองค์กรไม่แสวงผลกำไร การสื่อสาร สร้างปฏิสัมพันธ์ สร้างกลุ่มหรือเครือข่าย รวมทั้งการสร้างความหมาย การสร้างกฎ กติกาขึ้นภายในกลุ่ม

* ผู้เขียนที่ให้การติดต่อ

E-mail address: neungnoi@hotmail.com

ที่มีปฏิสัมพันธ์กันดังกล่าว (Jones, 1998)

จากความสำคัญดังกล่าว อินเทอร์เน็ตในฐานะสื่อใหม่ จึงนับเป็นสื่อที่ได้รับการจับตามองจากสาธารณชนอย่างกว้างขวาง เนื่องด้วยคุณสมบัติที่โดดเด่นเหนือกว่าสื่ออื่น ทำให้ประชาชนจำนวนไม่น้อยนิยมใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทั้งในทางบวกและทางลบ จนนำไปสู่ปัญหา ข้อวิพากษ์วิจารณ์ทั้งในแวดวงวิชาชีพและวิชาการถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการใช้งานอินเทอร์เน็ต รวมทั้งบทบาทและความสำคัญที่มีต่อการนำเสนอความรุนแรงต่อผู้หญิง

นับจากอดีตถึงปัจจุบัน นักปรัชญาจำนวนมากได้กล่าวถึงสถานภาพที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง โดยระบุชัดเจนว่า ตามธรรมชาติ ผู้ชายเป็นเพศที่เหนือกว่า จึงมีบทบาทเป็นผู้ปกครอง ส่วนผู้หญิงเป็นเพศที่ด้อยกว่าและเป็นฝ่ายถูกปกครอง (วราณี ฐิริสินสีธิ, 2545) ส่งผลให้เมื่อกล่าวถึง “แนวคิดสตรีนิยม” บุคคลทั่วไปจึงมักเข้าใจว่า หมายถึง ขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องของผู้หญิงเพื่อสถานภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย แต่ในความเป็นจริง แนวคิดเรื่องสตรีนิยมมีความหมายทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึกไปกว่าความเข้าใจดังกล่าว แนวคิดสตรีนิยม หมายถึง ระบบคิด และขบวนการทางสังคมที่พยายามเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมที่เดิมอยู่บนฐานคิดชายเป็นใหญ่ที่เชื่อว่าผู้ชายเป็นฝ่ายได้เปรียบและผู้หญิงตกอยู่ในสภาพเป็นรอง นำมาซึ่งปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทำร้ายร่างกาย การล่วงละเมิดทางเพศ การสร้างวัฒนธรรมที่กำหนดให้ผู้หญิงตกอยู่ในสภาพเสียเปรียบ เป็นต้น ทั้งนี้ เหตุผลหรือปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงตามแนวคิดสตรีนิยมประกอบด้วยหลายปัจจัย เช่น การดื่มสุรา ทศนคติที่มีต่อผู้หญิงว่าเป็นเพศที่ด้อยกว่า รวมถึงสื่อมวลชนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอภาพของผู้หญิงผ่านทางสื่อประเภทต่าง ๆ

เมื่อสังคมเข้าสู่ความเป็นสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นสังคมที่มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาในการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร เกิดเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ๆ ที่ขยายขอบเขตของการสื่อสารให้กว้างขวางและเป็นไปได้ด้วยความรวดเร็ว คุณสมบัติของสื่อใหม่ ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว โดยปรากฏงานวิจัยจำนวนมากในหลายสาขาวิชา ที่ศึกษาอิทธิพลของสื่อใหม่ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในมิติต่าง ๆ แนวคิดด้านสตรีนิยมที่ก่อตัวขึ้นเมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมดิจิทัล คือแนวคิดสตรีนิยมไซเบอร์ (cyberfeminism) มีความหมายถึง ชุมชนของนักวิชาการแนวสตรีนิยม ปรัชญา และชุดของแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ของผู้หญิงในไซเบอร์สเปซ (cyberspace) คำนี้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1991 ในประกาศแถลงการณ์สตรีนิยมไซเบอร์เพื่อศตวรรษที่ 21 (Cyberfeminist Manifesto for the 21st Century) (Rosser, 2005) โดยกลุ่มนักวิชาการในประเทศออสเตรเลีย อันเนื่องจากความตระหนักในบทบาทและอิทธิพลของอินเทอร์เน็ตที่เป็นแหล่งที่ผู้คนเข้าใช้บริการมากที่สุด และเป็นสื่อที่มีอิทธิพลสูงที่สุดประเภทหนึ่งในปัจจุบัน ที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และการสื่อสาร

ในความหมายที่ง่ายที่สุด สตรีนิยมไซเบอร์ (cyberfeminism) หมายถึง การใช้พื้นที่บนอินเทอร์เน็ตของผู้หญิงเพื่อวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากการหาข้อมูล และการซื้อสินค้า เช่น การใช้ไซเบอร์

สเปซ (cyberspace) อันหมายถึงพื้นที่บนอินเทอร์เน็ต ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และนอกเหนือไปกว่านั้น แนวคิดสตรีนิยมไซเบอร์ยังมีความเชื่อในอำนาจของผู้หญิงที่จะควบคุมและเข้าถึงเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเพื่อเสริมสร้างอำนาจให้แก่ตนเอง (Gajjala, 2004) ด้วยความเชื่อในอิทธิพลของอินเทอร์เน็ตทั้งในแง่บวกและแง่ลบเช่นเดียวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทอื่น ดังที่ เคมเบอร์ (Kember, 2003) ได้แสดงทัศนะว่า การวิพากษ์เรื่องอิทธิพลของสื่อทั้งในทางบวกและลบมักให้ความสำคัญไม่เพียงพอการศึกษาสื่อวิทยุและโทรทัศน์ แต่ยังหมายรวมถึงอิทธิพลของสื่อใหม่ แม้แต่เกมคอมพิวเตอร์ ที่มีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของผู้รับสาร โดยเฉพาะในเรื่องการก่อพฤติกรรมรุนแรงของผู้รับสาร เนื่องจากคุณสมบัติเฉพาะตัวของอินเทอร์เน็ตที่มีบทบาทเป็นช่องทางการสื่อสารด้วยภาษาที่มีประสิทธิภาพเนื่องจากการพิมพ์ผ่านแป้นพิมพ์ของคอมพิวเตอร์ สามารถให้ความหมายได้ตามต้องการประหยัดและเป็นการสื่อสารเพื่อใช้งานตามความต้องการ ปฏิสัมพันธ์ในบริบทของการสื่อสารบนอินเทอร์เน็ตเกิดขึ้นได้โดยปราศจากเงื่อนไขเรื่องเวลาและสถานที่ซึ่งเอื้อต่อผู้สื่อสาร การสื่อสารที่ปรากฏบนอินเทอร์เน็ตมีบทบาทเป็นตัวช่วยในการก้าวข้ามสถานที่ สถานะ ชนชั้น บทบาททางสังคม และบุคลิกลักษณะ ลดการสื่อสารที่มีผู้นำเป็นศูนย์กลาง (leader-centered communication) ไม่มีบทบาทของผู้นำที่ถาวร ไม่มีผู้ตาม สมาชิกในกลุ่มไม่มีบทบาทที่ตายตัว ดังนั้น การสื่อสารที่เกิดขึ้นบนอินเทอร์เน็ตจึงเป็นกลไกขับเคลื่อนความสัมพันธ์ทางสังคม ไม่ใช่เพียงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม แต่ยังเป็นสิ่งที่ช่วยเชื่อมช่องว่างระหว่างสังคมให้บุคคลสามารถก้าวผ่านช่องว่างดังกล่าวเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันได้

จากคุณสมบัติดังกล่าว นักวิชาการแนวสตรีนิยมไซเบอร์ จึงพยายามผลักดันให้ผู้หญิงทั่วโลกเรียนรู้ที่จะเข้าถึงอินเทอร์เน็ต และใช้อินเทอร์เน็ตในฐานะเครื่องมือหนึ่งในการสร้างพลัง และอำนาจในการต่อรองให้แก่ตนเอง (Gajjala, ibid) เพราะในปัจจุบัน ปรากฏข้อมูลว่า ผู้หญิงสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ในสัดส่วนใกล้เคียงกับผู้ชาย โดย กัง พิการ์ด และทาวส์ (Kung, Picard and Towse (2008) ชี้ให้เห็นว่า นับแต่ทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา การแบ่งแยกทางเพศภาวะของการเข้าถึงสื่อดิจิทัล (digital gender divide) เริ่มแคบลงเรื่อย ๆ ซึ่งอัตราการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้หญิงเพิ่มขึ้น และยังพบอีกว่า ผู้ที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป กลายเป็นกลุ่มผู้ใช้ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นตามลำดับ นอกจากนั้น กัลปีแลกเกอร์ (Gallagher, 2001) ยังระบุว่า ในยุคที่สื่อกระแสหลัก (mainstream mass media) นำเสนอความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพของเนื้อหาที่นำเสนอ อินเทอร์เน็ตได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในฐานะเป็นสื่อทางเลือกสำหรับผู้หญิงในการผลิตเนื้อหาสำหรับตนเอง เช่น นิตยสารออนไลน์สำหรับผู้หญิง (e-zine) และหนังสือพิมพ์ออนไลน์สำหรับผู้หญิง (women's online newspaper) เป็นต้น

เมื่ออินเทอร์เน็ตถือกำเนิดและแพร่หลายในประเทศไทยในฐานะสื่อใหม่แขนงหนึ่ง สื่อดังกล่าวได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงอย่างต่อเนื่อง ปริมาณการใช้งานเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ ดังข้อมูลจากศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) ที่ได้ดำเนินการสำรวจกลุ่มผู้ใช้

อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2552 ผลการสำรวจพบว่า ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ปริมาณการใช้อินเทอร์เน็ตจากแต่ละสถานที่ สัดส่วนการใช้อินเทอร์เน็ตจากที่บ้านมีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่การใช้อินเทอร์เน็ตจากที่ทำงานมีสัดส่วนลดลง ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้เชิงอิเล็กทรอนิกส์ (e-Learning) เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ขณะที่การค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตยังคงเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมมากที่สุด พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตที่มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย คือ การซื้อสินค้าและบริการบนอินเทอร์เน็ต พบว่า ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีการซื้อสินค้าหรือบริการออนไลน์เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย โดยการสั่งซื้อหนังสือและสั่งจองบริการต่างๆ ผ่านอินเทอร์เน็ต เช่น ตัวภาพยนตร์ โรงแรม ยังคงได้รับความนิยมในอัตราที่สูง (ฝ่ายวิจัยกลยุทธ์และดัชนีอุตสาหกรรมศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ : 2552) ผลการสำรวจดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า ความนิยมในการใช้งานอินเทอร์เน็ตส่งผลต่อพฤติกรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

จากความตระหนักในความสำคัญของอินเทอร์เน็ต และปริมาณการเข้าใช้ที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้หญิง อินเทอร์เน็ตจึงถูกใช้เป็นกลไกในการให้ความรู้เรื่องความเสมอภาคชายหญิง โดยใน พ.ศ. 2551 สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวได้ใช้อินเทอร์เน็ตในการให้ความรู้เรื่องหญิงชาย โดยการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ (e-Learning) ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความเสมอภาคหญิงชาย ประกอบด้วยหลักสูตร 3 หลักสูตร คือ บทเรียนด้านการส่งเสริมความเสมอภาคสำหรับเยาวชน บทเรียนด้านการส่งเสริมความเสมอภาคสำหรับนักการเมือง และบทเรียนด้านการส่งเสริมความเสมอภาคสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อเป็นช่องทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจทั่วไป และมีแผนการผลิตบทเรียนให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้น เช่น จัดทำบทเรียนความเสมอภาคของหญิงชายด้านแรงงานและสวัสดิการ หรือบทเรียนความรู้แรงต่อต้านเด็กและสตรี ใน พ.ศ. 2553 เพื่อให้การเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ (e-Learning) เป็นสื่อเสริมในการให้ความรู้ สร้างเจตคติที่ดี อันจะช่วยพัฒนาสังคมไทยให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2553)

อย่างไรก็ตาม สุทธิลักษณ์ หวังสันติธรรม (2547) ชี้ให้เห็นปัญหาการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้หญิงว่า นับตั้งแต่การขยายตัวของอินเทอร์เน็ต ผู้หญิงยังคงเป็นคนกลุ่มน้อยในโลกไซเบอร์สเปซ การสนทนาในอินเทอร์เน็ตที่ปราศจากการควบคุมยังคงเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดของผู้ชาย ซึ่งคนบางกลุ่มเข้าใจว่า เป็นเวทีเสรีให้แสดงความคิดเห็นและแสดงพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ยอมรับในโลกของความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการดูถูกทางวัฒนธรรม ทางการเมือง รวมทั้งการกล่าวเสียดสีล้อเลียนเฮิร์ซ (Hertz, 1994 อ้างในสุทธิลักษณ์ หวังสันติธรรม, เรื่องเดียวกัน) กล่าวว่า ในโลกของการสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์ ผู้หญิงและผู้ชายได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันเช่นเดียวกับในโลกของความเป็นจริงสถานะที่อินเทอร์เน็ตเต็มไปด้วยโลกทัศน์ของผู้ชายและภาษาที่ผู้หญิงรับไม่ได้ มีส่วนให้ผู้หญิงจำนวนมาก ต้องอยู่ในโลกอินเทอร์เน็ตอย่างปิดบัง ไม่มีสิทธิ ไม่มีปากเสียง

นอกจากนั้น งานวิจัยที่ศึกษาผู้หญิงกับอินเทอร์เน็ต ยังชี้ให้เห็นว่า อินเทอร์เน็ตมีบทบาทในการผลิตข้อความหมายของผู้หญิงในฐานะเป็นวัตถุทางเพศหรือเป็นสินค้า (บุญบรรณ จินเจริญ, 2544) บทบาทในฐานะเป็นมณฑลสาธารณะ (พื้นที่บนเว็บไซต์สำหรับผู้หญิงในการแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ) สำหรับเครือข่ายผู้หญิงยังค่อนข้างจำกัด (บุญญาภรณ์ วานิชชาติ, 2544) รวมทั้งยังพบว่า ผู้หญิงและผู้ชายยังคงได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันในโลกอินเทอร์เน็ตเช่นเดียวกับในโลกแห่งความเป็นจริง ดังที่กูรักก์ (Gurak อ้างถึงใน สุทธิลักษณ์ หวังสันติธรรม, เรื่องเดียวกัน) กล่าวว่า แม้ว่าโครงสร้างของอินเทอร์เน็ต จะเป็นสื่อที่ไม่มีการแบ่งลำดับชั้น เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ไม่จำกัด เพศ ชนชั้น แต่ในความเป็นจริง ระบบอำนาจทางสังคมในโลกแห่งความเป็นจริงก็ยังคงแผ่อิทธิพลเข้าไปในโลกอินเทอร์เน็ตได้ แม้อินเทอร์เน็ตมีบทบาทในฐานะสื่อใหม่ที่ทำให้ความเสมอภาคและมีบทบาทต่อความสัมพันธ์ทางเพศสภาวะ การสื่อสารที่ปรากฏทางอินเทอร์เน็ตสร้างความเท่าเทียมกันในการสื่อสาร เป็นเทคโนโลยีที่เปิดกว้างและแพร่กระจาย สร้างแบบแผนการสื่อสารด้วยวัฒนธรรมใหม่และกระบวนการทัศนคติการสื่อสารรูปแบบใหม่ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายก็ยังคงไม่เท่าเทียมกันเช่นเดิม (สุทธิลักษณ์ หวังสันติธรรม, เรื่องเดียวกัน) และพบว่า อินเทอร์เน็ตมีบทบาทในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงไม่แตกต่างไปจากสื่อดั้งเดิมประเภทอื่น ๆ คือ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และการนำเสนอภาพตัวแทน

งานวิจัยเกี่ยวกับสื่อใหม่ที่ชี้ให้เห็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงหลายเรื่องพบว่า ภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ปรากฏในสื่อใหม่กลายเป็นสินค้าทางเพศที่สามารถเลือกซื้อขายหรือต่อรองราคาได้ เช่น บุญบรรณ จินเจริญ (2544) วิเคราะห์เปรียบเทียบวาทกรรมของโสเภณีหญิงไทยที่ปรากฏในสื่อกระแสหลัก กับสื่อเว็ลล์ไวด์เว็บ พบว่า ในสื่อเว็ลล์ไวด์เว็บมีการผลิตซ้ำความหมายของโสเภณีในฐานะวัตถุทางเพศ สินค้า หรือเป็นผู้หญิงเลว ที่ “เป็นอื่น” ในสังคม ซึ่งเป็นความหมายที่โสเภณีถูกสร้างขึ้นโดยสังคม และสื่อกระแสหลักช่วยตอกย้ำและผลิตซ้ำความหมายนี้ภายใต้อุดมการณ์หลักที่ชายเป็นใหญ่ สื่อเว็ลล์ไวด์ เว็บที่มีคุณสมบัติการมีปฏิสัมพันธ์ (interactive) และเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารแบบสองทางได้ ทำหน้าที่เป็นเวทีสาธารณะทางสังคมให้แก่ผู้หญิง และโสเภณีที่มีความรู้หรือรวมพลังเป็นกลุ่ม ได้มีโอกาสเปิดตนเองออกจากโลกส่วนตัวก้าวเข้าสู่เวทีสาธารณะ เพื่อสร้างอัตลักษณ์และความหมายใหม่ให้แก่ตนเองคือความหมายของการเป็นผู้หญิงดี ต่อสู้ชีวิต ความหมายของโสเภณีในฐานะผู้ประกอบอาชีพประเภทหนึ่ง และความหมายของโสเภณีในฐานะผู้ที่มีอำนาจต่อรอง

เช่นเดียวกับงานของสุทธิลักษณ์ หวังสันติธรรม (2547) ที่ศึกษาวาทกรรมบนอินเทอร์เน็ตว่าด้วยเรื่องของผู้หญิงไทย โดยศึกษาการสนทนาที่เกิดขึ้นบนเว็บไซต์ soc.culture.thai ซึ่งเป็นเว็บไซต์ภาษาอังกฤษสำหรับชาวต่างชาติเข้ามาหาความรู้และแลกเปลี่ยนสนทนาเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมไทย ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1991-1995 พบว่า นับจากปีแรกที่ก่อตั้งเว็บไซต์ดังกล่าว (ค.ศ. 1991) การเติบโตของกระทู้ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยสัดส่วนของการพูดคุยเกี่ยวกับ

เรื่องผู้หญิงมีร้อยละ 10-18 (โดยประเด็นพูดคุยอื่น ๆ คือ เรื่องการเมือง ภาษา ประเพณี การศึกษา การท่องเที่ยว และอื่น ๆ) ซึ่งถือว่าน้อยที่สำคัญมาก ประเด็นที่นิยมพูดคุยมี 2 ประเด็น คือ ผู้หญิงในฐานะคู่ขาที่พึงปรารถนา และผู้หญิงไทยกับการเป็นโสเภณี ผู้หญิงไทยถูกกล่าวถึงในรูปแบบของการเป็นสินค้าที่สามารถเจรจาต่อรองได้ ผู้หญิงในวาทกรรมนี้เหมือนวัตถุประกอบความปรารถนาทางเพศและความใกล้ชิดของผู้ชายตะวันตก ถูกมองว่าเป็น “ลูกแมวยั่วสาวท” อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้หญิงจำนวนหนึ่งเข้าไปตอบโต้ทัศนะที่เป็นลบที่ผู้ชายมีต่อผู้หญิงไทย และเมื่อการเข้าใช้งานในเว็บไซต์ดังกล่าวมีมากขึ้น การแสดงความคิดเห็นตอบโต้กับเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของหญิงไทยก็เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ สะท้อนมุมมองของผู้ชายที่มีต่อผู้หญิงตะวันออก เป็นเพียงวัตถุทางเพศ และเป็นการนำเสนอเพียงลักษณะเดียวและฉาบฉวย ละเลยต่อลักษณะที่หลากหลายของหญิงไทย ทั้งที่ผู้หญิงแต่ละคนต่างมีประวัติศาสตร์ของตนเอง มีประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลาย

การมองผู้หญิงเป็นเพียงวัตถุทางเพศ ทัศนคติทางเพศ ยังปรากฏอยู่ในเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม (social network) ซึ่งเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ที่สุดของไทย คือเว็บไซต์เครือข่ายสังคมพันทิปดอทคอม (www.pantip.com) ดังที่ปรากฏในงานวิจัยของฟ้าใส วิเศษกุล (2544) ที่ศึกษาปริมาณและประเภทเนื้อหาที่นำเสนอเกี่ยวกับค่านิยมและทัศนคติทางเพศสภาพในเว็บบอร์ด ค่านิยมและทัศนคติทางเพศสภาพของหญิงชายที่ปรากฏในเนื้อหาเว็บบอร์ด โดยการวิเคราะห์เนื้อหา กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ กระดานในเว็บบอร์ดสวนลุมพินี ใน www.pantip.com กระดานย่อยห้องเพศศึกษา และห้องปัญหาชีวิต ผลการวิจัยพบว่า ในด้านปริมาณและประเภทเนื้อหาที่ปรากฏในเว็บบอร์ด ประเด็นที่มีผู้เขียนเข้ามามากที่สุดโดยรวมคือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพศเชิงสังคม ห้องที่แตกต่างกันมีรูปแบบเนื้อหาที่ต่างกัน กล่าวคือ ห้องเพศศึกษา พบกระดานพฤติกรรมเพศสัมพันธ์มากที่สุด ขณะที่ห้องปัญหาชีวิตจะมีกระดานความสัมพันธ์ระหว่างเพศเชิงสังคมมากที่สุด ห้องที่แตกต่างกันมีเพศของผู้เขียนที่มีส่วนร่วมในการตั้งกระดานต่างกัน กล่าวคือ ห้องเพศศึกษาจะมีผู้ตั้งกระดานเป็นชายและหญิงใกล้เคียงกัน ขณะที่ห้องปัญหาชีวิตจะมีผู้ตั้งกระดานเป็นหญิงมากกว่าชายมาก ทางด้านค่านิยมและทัศนคติทางเพศสภาพของหญิงชายปัจจุบันที่สะท้อนอยู่ในเว็บบอร์ด พบว่า ด้านค่านิยมและทัศนคติทางด้านรูปลักษณ์ กระดานที่พบมากที่สุดคือเรื่องเกี่ยวกับอวัยวะเพศชาย และพบว่ามีความนิยมและทัศนคติของการให้ความสำคัญต่อขนาดของอวัยวะเพศชาย ส่วนด้านค่านิยมและทัศนคติทางด้านการดูแลสุขภาพสภาพทางเพศ (เชิงชีวภาพ) กระดานที่พบมากที่สุดคือเรื่องการคุมกำเนิด และพบว่ามีความนิยมและทัศนคติของการให้ความสำคัญกับการคุมกำเนิด ด้านค่านิยมและทัศนคติทางด้านพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ กระดานที่พบมากที่สุด คือเรื่องการแสดงออกทางเพศสัมพันธ์ และพบว่ามีความนิยมและทัศนคติของการยอมรับ ในการแสดงออกทางเพศสัมพันธ์อย่างเสรีทั้งหญิงและชาย ด้านค่านิยมและทัศนคติทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพศเชิงสังคม กระดานที่พบมากที่สุดใกล้เคียงกัน คือเรื่อง การเลิกรหรือหย่าร้าง การให้คุณค่ากับความบริสุทธิ์ของเพศหญิง และการนอกใจ และพบว่ามีความนิยมและทัศนคติของการยอมรับการเลิกรเมื่อเกิดปัญหาชีวิตคู่และการยอมรับผู้หญิงที่ไม่บริสุทธิ์ รวมทั้ง

การไม่ยอมรับพฤติกรรมนอกใจในชีวิตคู่ ด้านค่านิยมและทัศนคติทางด้านปัญหาสังคมที่เกี่ยวกับเพศ กระทั่งสิ่งที่พบมากที่สุดคือ เรื่องปัญหาสังคมทางเพศที่เกี่ยวกับสื่ออินเทอร์เน็ต และพบว่ามีค่านิยม และทัศนคติของการยอมรับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันบนสื่ออินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ยังไม่พบว่า ในปัจจุบันมีงานวิจัยอื่นที่ศึกษาทัศนคติทางเพศในเว็บไซต์เครือข่ายสังคมพันทิปดอทคอม แต่จากการสำรวจเว็บบอร์ดต่าง ๆ ที่ปรากฏในเว็บไซต์พันทิปดอทคอม พบว่า เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเพศ และทัศนคติทางเพศ ยังคงปรากฏอยู่ในเว็บบอร์ดสวนลุมพินี โดยขยายขอบเขตการสนทนาเรื่องเพศ ไปยังเว็บบอร์ดอื่น ๆ เช่นกัน เช่น การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนในเว็บบอร์ดสยามสแควร์ การถ่ายทอดค่านิยมเรื่องผู้หญิงในฐานะแม่บ้านแม่เรือนในเว็บบอร์ดซานเรือน และการถ่ายทอดค่านิยมเรื่องความสวยงาม ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในเว็บบอร์ดโต๊ะเครื่องแป้ง เป็นต้น

งานวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมที่มีต่อผู้หญิงที่ปรากฏในช่วงเดียวกับฟ้าใส วิเศษกุล คือ งานวิจัยของ ชายไทย รักษาชาติ (2548) ซึ่งศึกษารูปแบบของการคุกคามและความรุนแรงทางเพศ และการละเมิดสิทธิมนุษยชนผู้หญิงต่อผู้หญิงในเว็บไซต์ลามก และวิพากษ์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยใช้สถานะความเป็นเหยื่อของผู้หญิงเป็นจุดศูนย์กลางของการศึกษา พบว่า พื้นที่ของเว็บไซต์ลามกที่มีเนื้อหาเป็นภาษาไทยและเป็นเว็บไซต์ที่เข้าไปดูได้ฟรีโดยไม่ต้องเป็นสมาชิกและจำกัดขอบเขตของการศึกษาอยู่ที่เว็บไซต์ลามกที่มีผู้หญิงตกเป็นเหยื่อเท่านั้น การคุกคามทางเพศ (sexual harassment) การคุกคามทางเพศต่อผู้หญิงในเว็บไซต์ลามก ผู้หญิงจะถูกกระทำทั้งทางตรงและทางอ้อม พื้นที่ของเว็บไซต์ถูกใช้ในการคุกคามทางเพศต่อผู้หญิง กลายเป็นสื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้เสพสื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการคุกคามทางเพศต่อผู้หญิง และถูกใช้เป็นที่ระบายอารมณ์ความต้องการทางเพศของผู้ชาย ชายไทย รักษาชาติ และคณะ (เรื่องเดียวกัน) ยังชี้ให้เห็นว่า ปัญหาที่เห็นได้จากปรากฏการณ์ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงในสื่ออินเทอร์เน็ตคือการสร้างเรื่องราวทางเพศที่หมิ่นเหม่หรือผิดศีลธรรม ทั้ง ๆ ที่ผู้ชายก็เป็นฝ่ายสร้างศีลธรรมทางเพศเหล่านั้นด้วย และเป็นการสร้างความหมายใหม่แก่เรื่องราวความรุนแรงทางเพศ โดยขาดความตระหนักว่าสิ่งที่ผู้ชายกระทำต่อผู้หญิงเป็นสิ่งที่ผิด

อย่างไรก็ตาม แม้งานวิจัยจำนวนมาก จะพบว่า เว็บไซต์มีบทบาทต่อการเพิ่มความรุนแรงต่อผู้หญิง แต่ในทิศทางตรงข้าม ยังพบว่า เว็บไซต์มีบทบาทในเชิงบวกต่อการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิง โดยการช่วยส่งเสริมการรวมตัวเป็นเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งแก่ผู้หญิง ในประเทศไทยมีความพยายามจะจัดตั้งเว็บไซต์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายผู้หญิง ดังที่ บุญญาภรณ์ วานิษชาติ (2544) ได้ศึกษาบทบาทของ “เว็บไซต์อัญจารีดอทคอม” ในการเป็นมณฑลสาธารณะของกลุ่มหญิงรักหญิง ศึกษาความพึงพอใจ และการมีส่วนร่วมในเว็บไซต์ รวมถึงลักษณะทางประชากรและสังคมของผู้ใช้เว็บไซต์ พบว่า การรับรู้ถึงลักษณะของมณฑลสาธารณะในเว็บไซต์ของผู้ใช้มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับตัวแปรด้านอายุ การยอมรับของครอบครัว (ในเรื่องของการเป็นหญิงรักหญิง) และความพึงพอใจของกลุ่มหญิงรักหญิงที่เปิดรับสารจากเว็บไซต์อัญจารีดอทคอม พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างลักษณะทางประชากรและสังคม การแสดงออก

ทางเพศ และความถี่ในการเข้าใช้เว็บไซต์การรับรู้ถึงลักษณะของมณฑลสาธารณะในเว็บไซต์ สำหรับ การมีส่วนร่วมในเว็บไซต์ บุญญภรณ์ วานิชยชาติ (เรื่องเดียวกัน) ยังพบว่าผู้มีส่วนร่วมในกระดานข่าว มากที่สุด จากการวิเคราะห์เนื้อหาในกระดานข่าวพบว่า หัวเรื่องที่พบมากที่สุดคือ ข้อความหรือ บทความที่คัดมาจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรืออีเมล รองลงมาคือ การสนทนา ตามหา ทักทาย หรือ พุดคุยกับคนรู้จักในเว็บไซต์ และเหตุการณ์ทั่ว ๆ ไปที่เกิดขึ้นในสังคมตามลำดับ ในส่วนของเว็บไซต์ ในการเป็นมณฑลสาธารณะ วิเคราะห์จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกระดานข่าว พบว่า บทบาท การทำหน้าที่เป็นมณฑลสาธารณะค่อนข้างจำกัด และแสดงออกมาในรูปของพื้นที่กลางสำหรับการ แสดงความคิดเห็นในเรื่องทั่ว ๆ ไป อย่างไรก็ตาม เว็บไซต์อัญจารี ได้ปิดตัวลงไปแล้ว เนื่องจากประสบ ปัญหาด้านการดำเนินการและงบประมาณในการดำเนินงานของเครือข่าย

นอกเหนือจากการใช้ประโยชน์ทั่วไป อินเทอร์เน็ตถูกนำมาใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่เป็นรูปแบบสำคัญ คือ การเลือกคู่ครอง โดยโกวิท รัตนกร (2552) ศึกษาเรื่องการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารในการแสวงหาคู่ครอง และพบว่าอินเทอร์เน็ตได้เข้ามาปรับเปลี่ยน รูปแบบความสัมพันธ์อันลึกซึ้งในการเลือกคู่ครอง เนื่องจากอินเทอร์เน็ตมีคุณลักษณะของความเป็น สื่อใหม่ที่เหมาะสมต่อการนำมาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพศ

ข้อค้นพบจากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพของผู้หญิงในสื่อมวลชนในประเทศไทย ดังกล่าว พบว่า แม้จะมีการศึกษาวิจัยประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงกับสื่อมวลชนในมิติต่างๆ ศึกษาอิทธิพล ของอินเทอร์เน็ต และผลกระทบของเว็บไซต์ที่มีต่อผู้รับสาร แต่กลับปรากฏว่า ในแวดวงวิชาการด้าน สตรีศึกษา และด้านนิเทศศาสตร์ ยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ชี้ถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้หญิง กับสื่อใหม่ ดังที่กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธรารธรรม (2548) ได้ชี้ว่า ในบริบทของสังคมไทย มิติที่ยังไม่เคยมีการศึกษา คือ เรื่องของเพศภาวะและเพศวิถีในโลกเสมือนจริง (cyber, genders and sexualities) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงและอินเทอร์เน็ต หรือผู้หญิงกับสื่อ ดิจิทัลมักให้ความสำคัญ ต่อการศึกษาการใช้ประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ตของผู้หญิง การใช้ประโยชน์จากการสร้างชุมชนของผู้หญิงบนโลกอินเทอร์เน็ต ซึ่งพบว่า เป็นไปเพื่อประโยชน์ในทางธุรกิจสื่อสารเรื่องความสวยงามและ สุขภาพ หรือศึกษาการรวมตัวกันเป็นชุมชนออนไลน์ของกลุ่มผู้หญิงที่ต้องการเรียกร้องเพื่อสร้างพลัง ต่อรองทางสังคม เช่น การศึกษาชุมชนหญิงรักหญิง และการศึกษาผู้หญิงในฐานะของผู้ถูกระทำ หรือเหยื่อ เช่น การนำเสนอภาพโป๊เปลือยบนอินเทอร์เน็ต การถูกระทำบนอินเทอร์เน็ต การค้า บริการบนอินเทอร์เน็ต เป็นต้น อันเป็นการศึกษาในแนวทางเดียวกับการศึกษาสตรีกับสื่อมวลชน แขนงอื่น ๆ ที่พบว่า ยังอยู่ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ นำมาซึ่งการเกิดอคติทางเพศระหว่างหญิงชาย และการผลิตซ้ำเรื่องมายาคติทางเพศ ไม่ว่าผู้ผลิตสารจะเป็นหญิงหรือชาย (กาญจนา แก้วเทพ : 2543) รวมทั้งไม่ปรากฏการศึกษาวิจัย ความสำคัญ และศักยภาพของอินเทอร์เน็ตในฐานะพื้นที่สาธารณะที่มี บทบาทต่อการต่อรองอำนาจโดยเฉพาะด้านเพศภาวะ (gender) รวมทั้งยังขาดการศึกษาศักยภาพของ เครือข่ายผู้หญิงในการสร้างพลังอำนาจ เช่นเดียวกับสิทธิลักษณะ หวังสันติธรรม (อ้างแล้ว) ที่กล่าวว่า

ในการศึกษาจากมุมมองเพศสภาวะซึ่งได้รับความสนใจมากขึ้น กลับไม่ค่อยมีการศึกษาเรื่องเพศสภาวะที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ อาจเนื่องจากอินเทอร์เน็ตยังเป็นสื่อใหม่ ทำให้การศึกษาส่วนใหญ่ยังขาดความตระหนักรู้เกี่ยวกับมิติอำนาจเพศสภาวะในการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารและเทคโนโลยี มีผลให้องค์ความรู้ที่มีอยู่เป็นกระบวนการผลิตซ้ำแบบแผนของอำนาจและให้คุณค่าของอินเทอร์เน็ตในลักษณะเดียวกับสื่อดั้งเดิมในการเผยแพร่ความรู้ของสังคม

บทสรุป

แม้ในสังคมไทยปัจจุบัน สถานภาพของหญิงกับชายดูเหมือนจะไม่มี ความแตกต่างกันจนนำมาสู่ความขัดแย้งรุนแรงเหมือนในบางประเทศ แต่ต้องยอมรับภาพของผู้หญิงในสื่อ ยังคงมีส่วนสร้างอคติทางเพศโดยเฉพาะการนำเสนอภาพของผู้หญิงให้เป็นเหมือนสินค้าทางเพศ ตอกย้ำมายาคติเรื่องเพศและยิ่งเมื่อเว็บไซต์มีบทบาทในฐานะสื่อที่เป็นที่นิยม เว็บไซต์ก็อาศัยคุณสมบัติของความเป็นสื่อใหม่ในการถ่ายทอดอคติทางเพศให้รวดเร็วและรุนแรงยิ่งขึ้น อินเทอร์เน็ตยังไม่ถูกใช้ประโยชน์มากในฐานะสื่อที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้หญิง หรือนำเสนอความเป็นจริงเกี่ยวกับสถานภาพของผู้หญิง ผู้หญิงไทยยังคงถูกมองเป็นสินค้าทางเพศ พลังอำนาจของผู้หญิงบนอินเทอร์เน็ตยังคงน้อย การนำไปใช้ประโยชน์ยังไม่เต็มที่นัก เมื่อพิจารณาบทบาทของอินเทอร์เน็ตที่ส่งผลต่อสภาพสังคมในประเด็นเกี่ยวข้องกับผู้หญิง

งานวิจัยดังกล่าว สะท้อนให้ทั้งนักวิชาการ นักวิจัย นักเคลื่อนไหวเพื่อสตรี และผู้ที่เกี่ยวข้องกับสื่อใหม่ ต้องทบทวนการศึกษาวิจัย กำหนดทิศทางการเคลื่อนไหว การวางแผนนโยบายที่จะส่งเสริมและผลักดันให้อินเทอร์เน็ตในฐานะสื่อใหม่ แสดงบทบาทสำคัญในการลดอคติทางเพศ ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคระหว่างชายหญิง ทั้งในโลกแห่งความเป็นจริง และในโลกเสมือนจริง ที่หมายถึงโลกที่ปรากฏในสื่อ โดยเฉพาะโลกในอินเทอร์เน็ต ที่มีอิทธิพลต่อความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมของคนในสังคมปัจจุบันมากขึ้นตามลำดับ

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา อาชวนิชกุลและคณะ. (2544). ผลการวิจัยเบื้องต้นความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่ ขนาดของปัญหา ผลกระทบต่อสุขภาพและทางออก ใน เอกสารการสัมมนาวิชาการและณรงค์เพื่อร่วมสร้างรักและสันติในชีวิตคู่. สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์. 9-10 พฤศจิกายน 2544.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี : เศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2548). 'ผู้หญิงทำงาน' ในสื่อมวลชนไทย. ใน อมรา พงศาพิชญ์ (บรรณาธิการ). เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 231-265.
- โกสินทร์ รัตนคร. (2552). การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารของการเลือกคู่ครอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาจิตวิทยา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชายไทย รักษาชาติ. (2548). **การค้าหญิงกับมิติเรื่องเพศวิถีและสื่อลามกในอินเทอร์เน็ต**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทิพย์นิภา สมะลาภา. (2547). ความรุนแรงต่อผู้หญิงในสื่อ : รวมข้อเขียนของสนธิสุดา เอกชัย ในหนังสือพิมพ์
บางกอกโพสต์. ใน กาญจนา แก้วเทพ และพรสิรา แซ่ก้วย (บรรณาธิการ). **เพศวิถี วันวาน วันนี้ และวันพรุ่งนี้
ที่จะไม่เหมือนเดิม**. เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 146-183.
- ฟ้าใส วิเศษกุล. (2544). **การวิเคราะห์ค่านิยมและทัศนคติเกี่ยวกับเพศสภาพในสังคมไทย ที่ปรากฏในสื่ออินเทอร์เน็ต
เว็บบอร์ด**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์ธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต.
- ยศ สันตสมบัติ. (2548). การทำความเข้าใจ ‘เพศสถานะ’ และ ‘เพศวิถี’ ในสังคมไทย. ในอมรา พงศาพิชญ์
(บรรณาธิการ). **เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 1-40.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). **สตรีนิยม : ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20**. กรุงเทพฯ : โครงการ
จัดพิมพ์คบไฟ.
- ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. (2552). **รายงานผลการสำรวจกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ต
ประจำปี 2552**. [ออนไลน์]. ได้จาก www.nectec.or.th/index.php?option=com_content&view=article&catid=405&Itemid=405&id=405.
- สมสุข หินวิมาน และวีรวัฒน์ อัมพันธ์สุข. (2539). **ธุรกิจผู้กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศในสังคมไทย. บทความ
เสนอในการประชุมนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 6**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุทธิลักษณ์ หวังสันติธรรม. (2547). **วาทกรรมบนอินเทอร์เน็ต ว่าด้วยเรื่องของผู้หญิงไทยในกาญจนา แก้วเทพ และ
พรสิรา แซ่ก้วย (บรรณาธิการ) เพศวิถี วันวาน วันนี้ และวันพรุ่งนี้ที่จะไม่เหมือนเดิม**. เชียงใหม่ : ศูนย์สตรี
ศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2552). **2 ทศวรรษ บนเส้นทางการพัฒนาสตรี สู่ความเสมอภาคหญิง
ชายของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค.ลาดพร้าว.
- Gallagher, M., (2001). **Gender Setting: New Agendas for Media Monitoring and Advocacy**. London: Verso.
- Gajjala, R. (2004). **Cyberselves: Feminist Ethnographies of South Asian Women**. CA: ALTAMIRA Press.
- Jones, S. (1998). Media use in an electronic community. In F. Sudweeks, M. McLaughlin, & S. Rafaeli (Eds.),
Network and netplay: Virtual groups on the Internet. Menlo Park, CA: MIT Press. 77-94.
- Kung, L., Picard, R.G. and Towse, R. (2008). **The Internet and The Mass Media**. Los Angeles: SAGE.
- Robinson, J.P. (2005). **IT and Social Change: 2000-2004: Behavioral and Attitudinal Evidence From the
General Social Survey**. [on-line] Available: http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/0/5/1/5/pages105153/p105153-1.php.